

MTA KÖZGAZDASÁGI- ÉS REGIONÁLIS TUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT VILÁGGAZDASÁGI INTÉZET

1112 Budapest, Budaörsi út 45.
Postacím: 1535 Budapest, Pf.: 936
Telefon: (06-1-)309-2643; Fax:(06-1-)309-2624,
E-mail: vki@krtk.mta.hu; honlap: www.vki.hu

I. A kutatóhely fő feladatai 2013-ban

Az intézet 2013-as kutatómunkájában az intézet közfadataival összhangban mind elméleti, mind pedig a gyakorlati alkalmazhatóság szempontból kiemelt figyelmet kapott a világgazdaság és az Európai Unió, ezen belül Magyarország jövőjét is meghatározó stratégiai kérdések elemzése, az ázsiai régió és a Független Államok Közösségének aktuális fejlődési trendjei, gazdasági sajátosságai. A kutatóhely különösen nagy figyelmet szentelt a magyar gazdaság nemzetközi versenyképességének változó feltételeire; a világgazdaság középtávú fejlődésének elemzésére, kiemelten a termelési, pénzügyi és fogyasztási szerkezet átalakulására; a világgazdaság főbb hagyományos és új szereplői (főleg Kína, India, Oroszország, Brazília és egyéb feltörekvő országok) közötti erőviszonyok átalakulására és a magyar gazdaság számára adódó új lehetőségek és kockázatok vizsgálatára. Folytatódtak a kutatások a globális válságkezelés elméleti és gazdaságpolitikai szempontjaival kapcsolatban, illetve az Európai Unió kihívásairól, az euro-válságról és a sikeres magyar EU-tagság gazdasági és gazdaságpolitikai feltételeivel kapcsolatban. 2013-ban nagy hangsúlyt kaptak az Európai Unió belső kohéziója, különös tekintettel az euro-válság kapcsán kibontakozó fiskális együttműködés kérdései és lehetőségei, valamint a belső döntéshozatali mechanizmus gyakorlatában megfigyelhető változások (a német-francia tengely szerepének növekedése, egyes kollektív intézmények szerepének halványodása).

Az intézet 2013-as kutatásai, a teljes kutatói gárdát átfogó publikációk a fenti célokat és szempontokat állították a középpontba. Ennek a törekvésnek volt fontos eseménye az intézet fennállásának 40. évfordulójára szervezett jubileumi konferencia és emlékkötet, amelyek felhívták a figyelmet arra, hogy az intézet működésének évtizedei alatt a magyar gazdaságot ért külső hatások kezelése folyamatosan ismétlődő problémákkal küszködött. Ezekre az intézet munkatársai korábban és 2013-ban is rendszeresen felhívták a közvélemény és a gazdaságpolitikusok figyelmét.

II. A 2013-ban elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

a) Kiemelkedő kutatási és más eredmények

2013-ban az MTA KRTK Világgazdasági Intézet külső okok hatására jelentősen összezsugorodott. Kutatói létszáma 36 főről 22 főre csökkent. Ez a kutatási stratégia újragondolását tette szükségessé, hiszen a lecsökkent létszám mellett az intézet már nem volt képes a világgazdasági folyamatoknak azt a széles spektrumát lefedni, amire korábban vállalkozni tudott. Ennek következtében három kutatócsoport jött létre, három fő prioritást jelentő kutatási terület művelésére: az Európai Integrációs Kutatócsoport, a Fejlődés-gazdaságtani Kutatócsoport és a Globalizáció Közgazdaságtana Kutatócsoport.

Az intézet kutatói kezdeményezték az MTA KRTK keretein belül működő Nemzetközi Összehasonlító Tanulmányok Kutatócsoport létrehozását, amelyhez a Közgazdaságtudományi

Intézet és a Regionális Kutatások Intézetének munkatársai is csatlakoztak. A kutatócsoport 2013 őszén stratégiai együttműködést kezdeményezett a Szegedi Egyetem Közgazdaságtudományi Karával. Az együttműködés közös kutatások végzésére irányul, amelyet közös pályázatok beadásával is igyekszünk megerősíteni. Kialakulóban van az együttműködés a kapitalizmus sokfélesége kutatási irányban történő összehasonlító elemzésekre, valamint az export-orientált gazdasági fejlődés vizsgálatára Közép-Európában.

Az intézet 2013-as kötetei közül kiemelkedik „Válság és megújulás – Múlt, jelen és jövő a világgazdaságban” című, az Akadémiai Kiadó gondozásában megjelent könyv. Az ebben szereplő tanulmányok nyolc kiválasztott területen hasonlítják össze a világgazdaság problémáit és az azokat tárgyaló kutatási eredményeket ma, illetve 30-40 évvel ezelőtt. A tanulmányok felütésként a korabeli problémák, kérdések elemzésével foglalkozó egykorú, az intézet neves munkatársai által írt tanulmányok rövid összefoglalóit adják, ehhez kapcsolódik az ugyanazon témáról szóló mai elemzés. A 30-40 éves és a mai kutatási eredmények összevetése izgalmas párhuzamokra világít rá, illetve kiemeli az intézetben zajló kutatómunka eredményeinek időállóságát is. A kötet bemutatására jubileumi konferencia keretében került sor, amelyet a Magyar Tudomány Ünnepe rendezvénysorozatba illesztve tartott meg az intézet. Nagyszámú érdeklődő közönség előtt az intézet mai és korábbi munkatársai (köztük négy akadémikus és három nagydoktor) panelbeszélgetésekben vitatták meg a világgazdaság aktuális problémáit és a magyar gazdaság külpiazi feltételrendszerének változásait.

A magyar gazdaság külgazdasági kapcsolatainak kutatásában az intézet kutatói azt vizsgálták meg, hogy mik a realitások a „keleti nyitáshoz”, a kereskedelmi kapcsolatok bővítésének a FÁK országaival és Kínával. A két térség közti kereskedelem eddigi legátfogóbb elemzése kimutatta, hogy visegrádi országok külkereskedelmében az EU dominál, de kivételük Ázsia felé dinamikusabban nőtt az elmúlt évtizedben, mint az Unió felé. Elsősorban Nyugat és Északkelet Ázsia, Kína a fő partnerek. A számolt koncentrációs és hasonlósági statisztikai mutatók szerint a külkereskedelem szerkezete erősen koncentrált, és jórészt még a válság előtt alakult ki. A globális értékláncok, multinacionális vállalatok szerepe meghatározó az Ázsiával folytatott kereskedelemben, az elektronikai és járműipari termékek, alkatrészek súlya jelentős.

A világgazdasági integráció másik formája a külföldi közvetlen befektetés. Ebben a vonatkozásban a magyar gazdaság tőkevonzó képességének eróziója nem utolsó sorban egyes gazdaságpolitikai lépések következménye volt. A másik oldalon viszont jelentős magyar érdekeltségek alakultak ki külföldön, amelyek a válság körülményei között sem veszítettek jelentőségükből. A magyar tőke kivitel relációs szerkezete koncentrált és a környező országokra irányul. A legnagyobb befektetők továbbra is a multinacionális vállalatok magyarországi leányvállalatai, illetve magyarországi bázisú multik (OTP, MOL, Richter, TriGránit).

A tőkevonzó képesség csökkenése, valamint az külföldi közvetlen befektetések gazdaságfejlesztő és modernizációs hatásának relativizálódása a válságban majd a válság utáni magyar gazdaságpolitikai törekvésekben felveti azt, hogy vajon létezik-e valamilyen többé-kevésbé egyező, jellemző gazdaságfejlesztési modell Kelet-Közép-Európában? 2013-ban a korábban megkezdett kutatások új lendületet kaptak és beilleszkedtek a kapitalizmus sokfélesége elméleti megközelítés koncepcionális és módszertani kereteibe. A fő kérdés ezzel kapcsolatban az volt, hogy vajon a térségünkre jellemző fejlődési modell egy kiszolgáltatott, a nemzetközi vállalatok működése által vezérelt, kevés önállósággal rendelkező modell-e? Az intézetben végzett kutatások eredményei azt mutatták, hogy a külföldi tőkére alapozott fejlődési modell járható, de kiegyensúlyozott és fenntartható fejlődést csak akkor eredményez,

ha a szerepük nem válik egyoldalúan meghatározóvá. Ennek érdekében az állam megfelelő gazdaságpolitikai eszközök alkalmazásával terelheti, orientálhatja a külföldi cégeket, illetve működésük esetleges egyoldalú, részben negatív hatásait igyekezhet kompenzálni, ellensúlyozni. Egy további lehetőség a leányvállalatok (tágabb értelemben a helyi gazdaság) belépésének szintjét emelni a nemzetközi értékláncokban.

Hazai (OTKA) és nemzetközi (7. keretprogram) keretben végzett kutatások folytak több további területen. A foglalkoztatás nemzetközi tendenciáival kapcsolatban végzett kutatás a piac spontán mechanizmusainak törvényszerűségeit, ezen belül a tőke-újratermelési ciklusnak a foglalkoztatási viszonyokra gyakorolt hatását vizsgálta, reflektorfénybe állítva ennek a (bér)munkára gyakorolt hatásait, és e hatásnak a ciklusokkal való összefüggését. Egy másik kutatás a fejlett országok jóléti rendszereinek összehasonlító elemzését adta, és arra a következtetésre jutott, hogy a jóléti modellek jelentős konvergenciája zajlott az 1990-es években és 2000 után is. Ezt a folyamatot jelentősen megzavarta a válság, amely a különböző országok kormányait eltérő mértékben állította fiskális problémák elé. De nagy eltérések mutatkoztak a válság következtében az ellátásra szoruló létszámának növekedésében is. A válság hatására a fejlett országok hagyományos jóléti modelljei egyre jelentősebb intézményi, társadalmi és finanszírozási problémákkal kell, hogy megbirkózzanak.

A University of Pennsylvania idén is elkészítette a „[Global Go to Think Tank Index Report](#)” nevű kiadványát, mely számos kategóriában készít globális rangsort a társadalomtudomány területén működő intézetekről. A „Top 50 International Economic Policy Think Tanks” rangsorában az MTA KRTK Világgazdasági Intézet már 2012-ben is a 43. helyen szerepelt, 2013-ban pedig már a 40. helyig jutott, az új EU-tagállamok hasonló profilú kutatóintézetei közül csak egy lengyel műhely előzte meg. Ezen a listán más magyar intézet nem szerepel, de ha a teljes jelentést vesszük alapul, az MTA társadalomtudományi területen tevékenykedő kutatási egységei közül is a Világgazdasági Intézet az egyetlen, mely bekerült a jelentésbe, ráadásul olyan neves intézetekkel szerepel egy listán, mint a Brookings, a Bruegel vagy a Chatham House.

b) Párbeszéd a tudomány és a társadalom között

Az intézet szakmai feladatai részének tekinti, hogy aktívan kommunikáljon a társadalommal, kutatási eredményeit a tudományos ismeretterjesztés, médiakapcsolatok, nyitott rendezvények révén ismertesse az érdeklődő szakmai közönséggel, a szélesebb értelemben vett nyilvánossággal. Ennek számos, rendszeres csatornája alakult ki az intézetben.

Az intézet 2001 óta működtette honlapján a gyors reagálást jelentő, rövid cikkeket tartalmazó *short notice* cikksorozatot. Ebben a kutatók fontos és aktuális eseményekről mondták el szakmailag megalapozott véleményüket. Mindez alapos, naprakész tudást, a tudományos ismeretterjesztésre való fogékonyságot és hatékony szerkesztési elveket kívánt meg. 2012-ben a változó olvasói igényeknek megfelelően az intézet áttért a blog formátumra, amely azóta a <http://vilaggazdasagi.blog.hu/> oldalon érhető el. 2013-ban több tucat magyar és/vagy angol nyelvű bejegyzés született, amelyek szakmaiságuk mellett törekedtek közérthetően fogalmazni. Ezen bejegyzések közül a hazai vezető gazdasági és általános portálok is több ízben vettek át cikkeket, mely jelentősen bővítette a szakmai/laikus olvasók táborát. Ezek az anyagok az év során elérhetővé váltak az intézet *Facebookon* létrehozott profiloldalán is, hiszen az intézet egyre erőteljesebben törekszik használni azokat a kommunikációs csatornákat, amelyek napjainkban sokkal nagyobb olvasói elérhetőséget biztosítanak, mint a korábbi évtizedek hagyományos eszközei. 2012-13-ban az indulás óta a blogon 40747

lapletöltés történt. Az egyes közleményeknek több száz olvasója van. Egyes közleményeinket átveszi például a portfolio.hu és az index.hu. Ebben az esetben az érintett hírek látogatottsága 3-4 ezres.

Az intézeti kutatások eredményeit tartalmazó kiadványok felhasználásra kerülnek a felsőoktatásban. Ebben az is szerepet játszik, hogy az intézet munkatársai közül többen az ország szinte egészét lefedően kisebb-nagyobb rendszerességgel kurzusokat, előadásokat tartanak egyetemi/főiskolai hallgatók számára, s a visszajelzések alapján az egyetemi-főiskolai oktatókhoz képest a legtöbb esetben pontosan a kutatásokban szerzett ismereteik és gyakorlatuk révén szélesebb összefüggésrendszerbe ágyazottan, így a hallgatókat elmélyültebb gondolkodásra ösztönözve képesek őket ismeretekkel ellátni. Intézeti kiadványok egyes részei kötelező és ajánlott irodalomként szerepelnek a BGF, a ZSKF, az ÁVF, a Corvinus és a DE KTK egyes kurzusain.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai 2013-ban

Az intézet nemzetközi kapcsolatrendszere nagy hagyományokra tekint vissza, hiszen mint nemzetközi gazdasági kérdésekkel foglalkozó kutatóhely, a rendszeres kapcsolattartás elengedhetetlen. Ez nem változott az internet korában sem. A személyes kapcsolatok, helyszíni információ gyűjtés, a külföldi kutatókkal való rendszeres párbeszéd és együttgondolkodás a minőségi munka fontos feltétele maradt, amit nem pótolhat a világhálóról letölthető információk dömpingje. Éppen ezért az intézet komoly erőfeszítéseket tesz külső kapcsolatrendszere fenntartására, bővítésére. Ebben a törekvésében az anyagi feltételek biztosítása a leginkább kritikus pont, hiszen a kapcsolattartáshoz szükséges utazások pénzügyi háttérét biztosítani kell. Sajnos, ebből a szempontból nem volt kedvező az MTA bilaterális kapcsolatok fejlesztését szolgáló együttműködési rendszer tavalyi változása. Az új rendszerben a kapcsolattartás középtávú (2-3 éves) tudományos együttműködési programokhoz kapcsolódik, ami nagyon rugalmatlanná tette a finanszírozást. Lehetetlenné tette az egyéni pályázatokat, amelyek nagyon fontos szerepet játszottak az intézet külső kapcsolatrendszerének ápolásában, hiszen az intézeti belső munkamegosztásban minden kutató más ország vagy országcsoport referense volt, az ilyen módon „tömbösített” utazási keretek viszont kizárólag a három éves pályázatba befogadott kutatók és tudományágak képviselőire használhatók fel. A kedvezőtlen változásokat ellensúlyozandó az intézet a bilaterális pályázatok mellett a kutatási pályázataiban 2013-tól sokkal nagyobb súlyt fektet a külső kapcsolattartásra. A kutatásra fordítható pénzek egy részét használja a külső kapcsolatok rendszeres ápolására.

A bilaterális kapcsolatok nagyobb tömege mellett természetesen az egyéni kutatói szinten is folyik a külső kapcsolatok építése. Az intézet intézményileg is, de a kutatók szintjén méginkább tagja egy sor tekintélyes nemzetközi szakmai szervezetnek és szövetségnek (EADI, EACES, TEPSA, WINIR, EIBA, EAEPE, ISA). Ezeknek a szervezeteknek a közgyűlésein, az általuk szervezett konferenciákon és workshopokon az intézet munkatársai rendszeresen részt vesznek. A külföldi szereplés nem csupán azért lényeges eleme az intézet munkájának, mert a kutatási eredmények bemutatásának egyik fő csatornája. Ugyanilyen fontos a külföldi kutatókkal történő együttműködés megalapozása, ami közös kutatási erőfeszítésekben, publikációkban és kutatási pályázatokban manifesztálódik. A konferenciákon kötött és ápolott szakmai kapcsolatok révén az intézet több jelentős kutatási projektet kezdeményezett 2013-ban is, amelyek elbírálása folyamatban van.

A finanszírozási lehetőségek változása miatt 2013-ban csak egy – magyar-román – bilaterális konferenciát tudtunk megszervezni. Munkatársaink többek között részt vettek az ISA éves konferenciáján Washingtonban, a 39. EIBA konferencián, a 30. EU-Tajvan konferencián, az 1. ENIC Workshopen, az EAEPE éves konferenciáján, illetve számos további nemzetközi rendezvényen, melyeket egyetemek, kutatóintézetek szerveztek.

Az intézet hazai kapcsolatrendszerének fejlesztésére is törekszik. Rendezvény sorozataira (Műhelybeszélgetések, Európa-Klub) rendszeresen meghívja a szakmai közélet jelentős műhelyeinek képviselőit, a központi kormányzat és az üzleti szféra képviselőit is. A tudományos eredmények bemutatása, megvitatása mellett ezek az alkalmak is lehetőséget biztosítanak közös kutatási elképzelések kifejlesztésére és megvalósítására, az együttműködések megalapozására. Ilyen konkrét eredménynek tekinthető a Nemzetközi Összehasonlító Tanulmányok Kutatócsoport kapcsolatfelvétele a Szegedi Egyetem Közgazdaságtudományi Karával. A szakmai egyeztetéseket követően 2013-ban elkezdődtek az előkészületei a két intézményben a 2014-ben közösen beadandó OTKA és H 2020-as pályázatoknak.

IV. A 2013-ban elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

2013-ban a Világgazdasági Intézet három nemzetközi kutatási pályázatot nyert meg. További három pályázat elbírálása folyamatban van.

Az intézet Nemzetközi Visegrádi Alaptól elnyert egyéves kutatási projektje a *Chinese financial assistance in Visegrad countries: myth or reality?* címet viseli. E kutatás célja, hogy az uniós csatlakozást követően megélnéülő, majd a válság után tovább erősödő kínai reláció gazdasági vonatkozásait vizsgálja, különös tekintettel a V4 országokba érkező befektetésekre és pénzügyi támogatásra, ide értve az állampapír-vásárlásokat, hitelkeret-megállapodásokat is. A kutatás keretében sor kerül a kínai vállalatok és állam cseh, lengyel, magyar és szlovák befektetéseinek és pénzügyi tevékenységének vizsgálatára, illetve az a mögött rejlő befektetési stratégiák és motivációk elemzésére is. A nemzetközi konzorcium vezetője az MTA KRTK Világgazdasági Intézet.

Egy másik nyertes pályázatban együttműködő partner a Világgazdasági Intézet. A projekt a hamburgi EU-LAC Foundation kiírásában jelent meg „América Latina Caribe y Europa Central y Oriental” címmel. A nyertes pályázat konzorciumának vezetője a barcelonai CIDOB. Partner intézmény az Asociación Chilena de Estudios Europeos y Regionales, ECSA-Chile. A kutatás Latin-Amerika és Kelet-Közép-Európa országai közötti együttműködési potenciál feltérképezésére irányul. Vizsgálja a két térség közötti gazdasági kapcsolatokat bonyolító fontosabb gazdasági szereplőket, vizsgálja a kétirányú kereskedelmi forgalom és a külföldi közvetlen befektetések jellemzőit, dinamikáját a 2000-es években. A kutatás foglalkozik az Európai Unió által kötött kereskedelmi szerződések hatásaival a két térség országaiban.

Egy harmadik konzorciumi részvétel az Európai Bizottság Vállalkozáspolitikai és Ipar Főosztálya (European Commission, DG Enterprise and Industry) által meghirdetett kutatási pályázat. Ennek címe "State Intervention in the Economy by EU Competitors". Ennek a kutatásnak a célja az, hogy feltárja, hogy az Európai Unió fő nemzetközi versenytársai milyen közvetett és közvetlen állami támogatással próbálják cégeik nemzetközi versenyképességét javítani. A VGI a projektben Dél Korea kutatását kapta feladatul.

A megváltozott bilaterális kutatói csereprogramban három relációban pályázott az intézet. Az orosz akadémiai partnerekkel három témára adott be pályázatot az intézet:

- Az oroszországi modernizáció nemzetközi környezetének változásai, valamint hatásuk az orosz–EU és orosz–magyar kapcsolatokra.
- A piacgazdaság változatai az eurázsiai térségben.
- Az orosz és magyar piac fő szereplői, közös és eltérő érdekek a gazdasági együttműködésben.

Az intézet lengyel akadémiai partnerével Kelet-Közép-Európa gazdasági fejlődése, lett partnerével az integráció gazdaságfejlesztő hatásai a téma. A bilaterális pályázatok elbírálása 2014 februárjára tolódtott ki.

V. A 2013-ban megjelent jelentősebb tudományos publikációk

Könyv

Ludvig Zs. - Meisel S. (szerk.): Eurázsiai kérdőjelek. Budapest : MTA KRTK Világgazdasági Intézet, 2013. 165 p. (Kelet-Európa tanulmányok ; 9)

Szanyi M. (szerk.): Válság és megújulás : Múlt, jelen és jövő a világgazdaságban. Budapest : Akadémiai Kiadó, 2013. 203 p. (Nemzetközi gazdaság sorozat)

Könyvfejezet, könyv része

Inotai A.: Macroeconomic impacts of the 2008-09 crisis in Europe. In: DeBardleben J. - Viju, C. (eds.): *Economic crisis in Europe: What it means for the EU and Russia*. New York: Palgrave Macmillan, 2013. p. 21-46.

Szunomár Á.: China's relations with the developing world: a new type of colonialism or a fruitful cooperation. In: Agnieszka McCaleb (ed.): *China's Changing Competitiveness: Shaking up or Waking up the European Union?* Warsaw: Warsaw School of Economics Press, 2013. p. 95-119.

Folyóiratcikk

Artner A.: A fiatalok munkanélküliségének kérdéséhez Európa példáján. *Közgazdasági Szemle* 60. évf. 12. sz. 2013. p. 1370-1392.

Biedermann Zs.: The European Union in the global economy. *Acta Oeconomica* Vol. 63. No. 1. 2013. p. 99-102.

Éltető A. - Völgyi K.: "Keleti nyitás" a számok tükrében - külkereskedelem Ázsiával. *Külgazdaság* 57. évf. 7-8. sz. 2013. p. 67-104.

Farkas P.: A világgazdasági növekedés hosszú, közép- és rövid távú hatótényezői 2013-ban. *Statisztikai Szemle* 91. évf. 7. sz. 2013. p. 673-690.

Kiss J.: Válság és világkereskedelem : Kilábal-e a válságból a világkereskedelem?. *Külgazdaság* 57. évf. 3-4. sz. 2013. p. 65-88.

Kőrösi I.: Austrian-Hungarian relations since 1989, the current situation and future perspectives. *Foreign Policy Review* Vol. 9. p. 35-68. 2013.

Ludvig Zs.: Oroszország új világgazdasági szerepben? *Közgazdasági Szemle* 60. évf. 10. sz. 2013. p. 1090-1118.

Simai M.: A szuverenitás a XXI. század formálódó multilaterális rendszerében. *Magyar Tudomány* 174. évf. 4. sz. 2013. p. 459-467.

Somai M.: World's agricultural production and trade : Food security at stake? *International Journal of Biotechnology for Wellness Industries* Vol. 2. No. 4. 2013. p. 182-195.

Sass M. - Szalavetz A.: Crisis and upgrading : The case of the Hungarian automotive and electronics sectors. *Europe-Asia Studies* Vol. 65. No. 3. 2013. p. 489-507.

Szigetvári T.: Törökország gazdasági átalakulása és külgazdasági expanziója. *Külügyi Szemle* 12. évf. 1. sz. 2013. p. 22-38.